

O MONEDĂ DE PLATINĂ ÎN COLECȚIILE MUZEULUI CLUJEAN

În bogata colecție numismatică a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca¹ se găsește o piesă deosebită, o monedă de platină. Este vorba de o monedă rusească din platină de Urali cu valoare de 3 ruble emisă în 1837, deci din vremea țarului Nicolae I Pavlovici (1825—1855), bătută, așa cum indică inițialele de pe revers, în monetăria din Sankt-Petersburg².

Moneda de 3 ruble din platină de Urali din colecția noastră are următoarele caracteristici: D = 23,4 mm; G = 10,285 g³; axa 12, titlul 979‰. Făcând parte din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei ea este inventariată la numărul N 14.296.

Av.: cerc perlat; în centru stema imperială cu vulturul rusesc bicefal și triplu încoronat, ținând sceptrul și globul imperial, având pe piept scutul Marelui Ducat al Moscovei cu Sf. Gheorghe omorând balaurul (spre dreapta). Vulturul are pe aripile deschise blazoanele Kazanului⁴, Astrahanului⁵, Siberiei⁶, Poloniei⁷, Tauridei⁸ (Crimeea) și Finlandei⁹ (fig. 1).

Rv.: două cercuri perlate concentrice; între ele legenda: rozetă 2 зол. 41 дол. чистой уральской платины; în cîmp: rozetă 3 rozetă/рублѣ /насеребро/ornament/ 1837/с.п.б.; (fig.2)

Monedele de platină au avut o existență scurtă în Rusia. Prin ucazul din 24 aprilie 1828 Nicolae I a creat moneda de platină, metal a cărui zăcămintе au fost descoperite în 1822 pe versantul european al

¹ Acest cabinet numismatic a aparținut inițial Muzeului Ardelean; din 1930 a fost administrat de Institutul de Studii Clasice din Cluj; în 1948 a trecut în subordinea Institutului de Istorie și Arheologie Cluj al Academiei Române, în 1981 fiind preluat de Muzeul de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca, actualmente Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.

² Ucazul lui Petru cel Mare din 15 martie 1719 ordona deschiderea unei monetării într-o cazarmă a garnizoanei din Sankt-Petersburg, unde urma să fie mutat materialul din monetăria de la Moscova. Prin această măsură țarul dorea ca nimic din ceea ce putea spori importanța noii sale capitale să nu fie neglijat.

³ Precizăm că această greutate a fost stabilită prin cântărire cu balanța electronică și verificată de Biroul de Marcare al Băncii Naționale Sucursala Cluj în 1983. Pe biletul anexat monedei figurează greutatea de 10,278 g, obținută, desigur, prin cântărirea manuală cu o balanță farmaceutică obișnuită.

⁴ Anexat Rusiei de Ivan al IV-lea cel Groaznic în 1552.

⁵ Anexat tot de Ivan al IV-lea în 1556.

⁶ Anexată sub Fedor I Ivanivici în 1586.

⁷ Anexată după cele trei împărțiri între Austria și Prusia (1772, 1793 și 1795).

⁸ Anexată sub Ecaterina a II-a în 1791.

⁹ Cedată de Suedia Rusiei în 1809.

Uralilor în minele care aparțineau familiei Demidov. În momentul descoperirii zăcămintului, industria nu oferea alte posibilități de prelucrare a acestui metal, și, sub presiunea fraților Demidov, țarul Nicolae I hotărăște emiterea în 1828 a pieselor în valoare de 3 ruble din platină¹⁰. Emisiunea acestor monede începe așadar în 1828 și se încheie în 1845. În 1829 și 1830 Nicolae I a decis fabricarea pieselor de 6 și 12 ruble din același metal¹¹. Emisiunea monedelor de platină a coincis și cu introducerea sistemului duodecimal în sistemul zecimal¹² practicat de statul rus. Acest lucru a fost întemeiat, pe de o parte, pe relația între prețul argintului și cel al platinei, pe de altă parte, pe relația ales pentru monedele de platină. Dimensiunea monetară de platină de mărimea unei ruble de argint a fost echivalată cu 12 ruble, mărimea jumătății de rublă de argint cu 6 ruble, iar mărimea de sfert de rublă de argint cu 3 ruble¹³.

După cum se poate observa, moneda nu are semnătură de gravor, iar în bibliografia accesibilă nouă am găsit doar numele lui Karl Leberecht (gravor oficial între 1796—1801) și a lui Heinrich Gube¹⁴ (gravor oficial între 1834—1841). Este puțin probabil ca unul dintre ei să fi conceput modelul folosit pentru moneda de platină, având în vedere că tipul în discuție apare în 1828, când primul își încetase de mult activitatea, iar al doilea nu era încă gravor oficial. Probabil, modelul folosit pentru avers și revers provine de la modele curente în circulație.

Piesa acum în discuție constituie un unicat în colecția noastră și, după cunoștințele noastre o asemenea monedă nu a fost semnalată în literatura română de specialitate. Din păcate, nu avem nici o știre în legătură cu modul în care ea a pătruns în colecția clujeană. Putem avansa doar două ipoteze: 1) achiziționarea piesei din comerțul de antichități direct de către Muzeul Ardelean în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (fapt puțin probabil având în vedere că Muzeul dispunea de puține fonduri¹⁵ și că fără îndoială, chiar și în epocă, o monedă de platină trebuie să fi avut o valoare destul de ridicată); 2) moneda a fost donată Muzeului Ardelean anterior anului 1897, când se inaugurează sistemul documentelor de evidență ale cabinetului numismatic¹⁶. Cea

¹⁰ În studierea piesei am întâmpinat mari dificultăți datorită carenței surselor bibliografice privind numismatica rusească și a lipsei unui determinant precis. Cu toate eforturile depuse, la Cluj nu am mai găsit lucrarea lui Chaudoir *Aperçu sur les monnaies russes* folosită de Kovacs Istvan când a întocmit biletul de evidență al acestei monede. Singurele lucrări generale referitoare și la numismatica rusă pe care le-am găsit au fost: Arthur Engel, Raymond Serrure, *Traité de numismatique moderne et contemporaine*, Paris 1897—1899 (2 volume) și Reinhold Kaim, *Russische Numismatik*, Braunschweig, 1968. Extrase din această lucrare ne-au fost puse la dispoziție de colega Oltea Dudău de la Muzeul Brukenthal din Sibiu, căreia îi mulțumim și pe această cale.

¹¹ A. Engel, R. Serrure, *op. cit.*, II, p. 709.

¹² R. Kaim, *op. cit.* p. 154.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Idem, *op. cit.*, p. 79.

¹⁵ M. Mirel, A. M. Ardos, *Documente privitoare la situația materială a Muzeului ardelean la începutul sec. XX*, ActaMN, XIX, 1982, p. 668.

¹⁶ Documentele păstrate și consemnarea lor pe bilețele anexate pieselor numismatice începe din acest an. Alte evidențe nu au ajuns până la noi. Au existat cu siguranță cel puțin încă două inventarii ale colecției monetare, în 1880 și 1910.

de-a doua ipoteză este mai verosimilă ținând cont și de faptul că o monedă de platină trebuie să fi constituit o raritate în circulația monetară și ca atare și pentru colecționari, care nu lipseau în epocă. De altfel, Muzeul Ardelean a beneficiat de sprijinul unor colecționari importanți, așa cum a fost contele Esterhazy, care a donat Muzeului o importantă colecție numismatică având în componență numeroase piese, multe dintre ele unicat¹⁷. Nu este exclus ca piesa să fi fost achiziționată de un nobil maghiar în una din capitalele europene (Budapesta, Viena sau Paris) și apoi donată Muzeului Ardelean¹⁸.

În privința rarității acestei monede mai avem două argumente: perioada scurtă în care a fost emisă (1828—1845)¹⁹, și faptul că în lucrarea sa *Russische Numismatik* R. Kaim acordă acestui tip de monedă punctajul maxim: 100 de puncte²⁰. În sprijinul aceleiași afirmații trebuie subliniat faptul că piesa noastră este foarte bine păstrată, ceea ce demonstrează că a circulat puțin și a intrat probabil în posesia unui colecționar la puțin timp după emiterea ei.

Cu toate observațiile privind proveniența nesigură a piesei, considerăm că datorită rarității sale ea merită o atenție specială, deși nu oferă deocamdată alte concluzii istorice²¹.

LIVIA CĂLIAN

A PLATINUM COIN

(Abstract)

To the numismatic collection of the National History Museum of Transylvania belongs a platinum coin of 3 roubles issued in 1837 by the tzar Nicolae I Pavlovici (1825—1855) in Sankt-Petersbourg.

This kind of coins were issued in Russia only between 1828—1845 and we can tell that this piece is one of the rarest coin in the Romanian numismatic.

¹⁷ Contele Esterhazy a donat colecția sa numismatică (sau o parte a ei) Muzeului Ardelean în 1842, înainte chiar de constituirea Muzeului, împreună cu suma de 5000 de forinți pentru plata custodelui cabinetului. Este un argument în plus că viitorul Muzeu nu beneficia de fonduri prea mari.

¹⁸ M. Mirel, A. M. Ardos, *op. cit.*, p. 667.

¹⁹ R. Kaim, *op. cit.*, p. 164.

²⁰ Idem, *op. cit.*, p. 163.

²¹ Lucrarea a fost prezentată într-o primă variantă la simpozionul științific „Constantin Dăicoviciu”, Cluj-Napoca, mai, 1993.

Fig. 1

Fig. 2